

Aan de gemeenteraad

Op 29 juni 2023 stelde GroenLinks ons schriftelijke vragen over de aanpak op bijstandsfraude.

Inleidend wordt gesteld:

'Aanval geopend op bijstandsfraudeurs' onder deze titel staat een trotse foto van onze wethouder Werk en Inkomen. Het bijbehorende artikel beschrijft hoe 'tientallen fraudeurs' zijn opgespoord en leest als een lofzang voor de aanpak en een viering van het grote succes. Onze fractie is een stuk minder enthousiast. Deze aanpak staat naar ons idee haaks op de bredere doelen van de uitvoering van de participatiewet en haaks op hoe wij als gemeente met onze inwoners willen omgaan.

100% pakkans betekent 100% controle. GroenLinks is van mening dat het opsporen van bijstandsfraude geen doel is dat alle middelen heiligt. Werkcoaches aansporen om met een 'niet-pluisgevoel' hun gevoelens van misstanden altijd te melden creëert een cultuur waarin vanuit wantrouwen dienstverlening wordt geboden aan uitkeringsgerechtigden. Tot en met april 'tientallen fraudeurs' en 237 controles impliceert toch dat het overgrote deel van de onderzochten rechtmatig een bijstandsuitkering ontvangt.

Daarom stelt GroenLinks de volgende vragen aan het college:

Hieronder volgt de vraag en onze beantwoording:

Vraag 1:

Kan de wethouder de gegevens rondom opsporing bijstandsfraude uiteenzetten? Bij hoeveel van de 237 gecontroleerde Rotterdammers klopte er iets niet, wat klopt er dan niet, in hoeveel gevallen is er over gegaan tot sancties en in hoeveel gevallen was de sanctie stopzetten en terugvorderen?

Antwoord:

In het eerste tertaal van 2023 zijn er 237 fraudeonderzoeken afgerond. Niet alle onderzoeken hebben geleid tot een sanctie of een terugvordering. In dit tertaal zijn er 46 onrechtmatigheden gevonden. Een onrechtmatigheid is niet per sé fraude, dit kan ook het gevolg van een fout zijn. In de onderstaande tabel zijn de aantallen opgenomen van wat het gevolg was van deze fraudeonderzoeken. De aantallen beëindigingen, aangepaste onderzoeken en terugvorderingen tellen niet op tot het aantal onrechtmatigheden. Het kan namelijk zo zijn dat een onderzoek leidt tot meerdere gevolgen, zoals bijvoorbeeld een beëindiging en een terugvordering.

Tabel 1

Totaal onderzocht	Aantal onderzoeken waarin een onrechtmatigheid in de uitkering is geconstateerd	Aantal uitkeringen beëindigd	Aantal uitkeringen aangepast	Aantal opgelegde terugvorderingen i.v.m. te veel ontvangen uitkering
237	46	20	14	30

Vraag 2:

Hoe weegt de wethouder het feit deze aanpak óók tot gevolg heeft dat meer Rotterdammers ten onrechte onderworpen worden aan een fraudeonderzoek?

Antwoord:

Fraudeonderzoeken worden alleen gedaan als daar een goede aanleiding voor bestaat. Een onderzoek kan volgen op concrete meldingen van Rotterdammers of signalen van collega's, zoals inkomensconsulenten en werkcoaches. Bij het uitvoeren van fraudeonderzoeken staat de rechtspositie van de Rotterdammer centraal. Er worden ook geen doelstellingen gesteld gericht op het resultaat van de fraudeonderzoeken.

Vervolgens wordt gesteld:

Berichtgeving zoals het hierboven beschreven interview kán een afschrikkende werking hebben, een effect wat volgens onze inschatting verwaarloosbaar is. Wel zien wij het effect op mensen die rechtmatig een uitkering ontvangen. Berichtgeving als deze heeft vooral een beangstigend effect door het gevoel dat je onderworpen gaat worden aan onderzoek en, vaak niet voor het eerst, verantwoording moet afleggen aan de gemeente.

Bovenstaande heeft een effect op vertrouwen in de gemeente, wat vaak al laag is bij deze groep Rotterdammers, en op de mentale en fysieke gesteldheid. Dit heeft allebei een aantoonbaar negatief effect op arbeidsactivering, wat het voornaamste doel zou moeten zijn. Daarnaast weten we dat mensen die vanuit angst en stress leven een grotere kans hebben om door deze gevoelens fouten te maken.

Vraag 3:

Deelt de wethouder de oorzaak gevolgrelatie zoals hierboven geschetst en hoe beschouwt hij deze?

Antwoord:

Het gestelde negatieve effect van de fraudeaanpak op de arbeidsactivering wordt niet herkend. De doelstelling voor 2023 is 700 afgeronde fraudeonderzoeken. Hiermee wordt 2% van het totaal aantal bijstandsuitkeringen onderzocht.

Het is goed als Rotterdammers zien dat wij onrechtmatig gebruik van bijstandsgelden aanpakken. Zoals ook in het antwoord op vraag 2 is gesteld, wordt er alleen een fraudeonderzoek ingesteld als daar een gedegen reden voor is. Verder worden niet alle onrechtmatigheden als fraude gezien. Wij maken onderscheid tussen fouten en bewust misbruik en kijken daarbij naar de omstandigheden waaronder de onrechtmatigheid is ontstaan. Voor de bijstandsgerechtigden die hun wijzigingen goed doorgeven is er daarom geen reden tot zorg of angst.

Vraag 4:

Welke stappen zet de wethouder om te voorkomen mensen negatieve gevolgen ondervinden van de gekozen werkwijze, met alle gevolgen van dien?

Antwoord:

Het aantal fraudeonderzoeken wordt dit jaar verhoogd, maar de werkwijze wordt niet aangepast. Onze sociaal rechercheurs doen aan waarheidsvinding, ze zijn niet op zoek naar fraude. De rechtspositie van de betrokken inwoner blijft centraal staan. Bij het verder handelen op een melding van vermoedelijke fraude wordt onderscheid gemaakt tussen feiten en omstandigheden. Als iemand een fout maakt, kan dit leiden tot de feitelijke constatering dat onrechtmatig bijstand is verstrekt. De omstandigheden waaronder die fout is ontstaan, zijn leidend bij het bepalen of het gaat om een fout of van bewust misbruik. We hanteren daarbij als uitgangspunt verantwoord vertrouwen in onze inwoners. Zoals ook in het antwoord op vraag 2 gesteld, gaan wij geen doelstellingen hanteren gericht op het resultaat van het fraudeonderzoek.

Vervolgens wordt gesteld:

Naast de vraag of interventies rechtvaardig en rechtmatig zijn moet ook altijd de vraag worden gesteld of ze doelmatig zijn.

Vraag 5:

Welke 'overtredingen' resulteren in het stopzetten van de bijstandsuitkering en het terugvorderen hiervan? Gebeurt dit direct in alle gevallen van niet doorgegeven inkomsten?

Antwoord:

Zoals in het antwoord op vraag 4 ook gesteld is, wordt de ernst van de overtreding bepaald aan de hand van de individuele feiten en omstandigheden.

Een overtreding resulteert in het stopzetten van de bijstandsuitkering als die tot gevolg heeft dat er geen recht meer op is, bijvoorbeeld omdat inkomsten zijn verzwegen die nog doorlopen en die boven de bijstandsnorm liggen.

Een overtreding leidt tot aanpassing van de bijstandsuitkering als die tot gevolg heeft dat anders te veel bijstand wordt verstrekt (bijvoorbeeld omdat is gebleken dat 2 mensen die beiden een alleenstaandenorm ontvangen een gezamenlijke huishouding met elkaar voeren).

Onrechtmatige verstrekkingen in het verleden kunnen daarnaast leiden tot terugvordering van bijstand. Bij de invordering van deze schulden wordt wel gekeken naar de afloscapaciteit van de betrokkene. Waar sprake is van opzettelijk misbruik, fraude, wordt in de regel naast de terugvordering ook een boete opgelegd.

Vervolgens wordt gesteld:

Het beeld dat nu wordt geschetst is dat deze interventie geld oplevert in de vorm van het stopzetten van bijstandsuitkeringen en het terugvorderen hiervan. Tientallen sancties die resulteren in een bedrag van 230.000 euro "dat kon worden teruggevorderd".

Vraag 6:

Is dit bedrag reeds in zijn volledigheid teruggevorderd? Voor welk deel is een betalingsregeling geregeld?

Antwoord:

Tot en met juni zijn er 352 fraudeonderzoeken afgerond, waar 41 keer een terugvordering is opgelegd met een waarde van in totaal € 247.000. Hiervan hebben zes personen de vordering afgelost, dat is 15%. Het is gangbaar dat een terugvordering niet direct afgelost/geïncasseerd wordt. Inwoners kunnen een betalingsregeling treffen, waarop sociaal geïncasseerd wordt. Hiermee wordt bij het incasseren van de vordering rekening gehouden met de afloscapaciteit van de inwoner.

Vraag 7:

In hoeveel gevallen heeft de sanctie geleid tot het ontstaan van problematische schulden en een niet direct goed oplosbaar financieel vraagstuk? Hoe ondersteunt de gemeente vervolgens in dit traject?

Antwoord:

Dit inzicht hebben we niet. Bij het terugbetalen van schulden hanteren wij de uitgangspunten van sociaal incasseren. Dat doen we bij alle schulden, ook als de aanleiding bijstandsfraude is. Uiteraard kan het zijn dat iemand ook elders (problematische) schulden heeft. Wanneer sprake is van problematische schulden of een niet direct goed oplosbaar financiële vraagstuk, kan de gemeente helpen door bijvoorbeeld een gesprek vanuit Grip op Geldzaken. Medewerkers van Werk en Inkomen wijzen mensen hierop en kunnen doorverwijzen.

Vraag 8:

Is de wethouder in staat om een realistische kosten/baten beeld te schetsen in het kader van deze interventies? Dit wil zeggen de opbrengsten door minder uitkeren en de vorderingen minus de extra personeelskosten en de maatschappelijke kosten in het kader van onder andere trajecten rondom schuldhulpverlening

Antwoord:

Zoals in het antwoord op vraag 7 gesteld, hebben wij geen inzicht in welke vorderingen leiden tot problematische schulden. Hierdoor kunnen wij deze kosten/baten analyse niet maken. Iedereen met een problematische schuld kan geholpen worden, ook als er een vordering naar aanleiding van een fraudeonderzoek is opgelegd. Indien er een terugvordering is opgelegd, betekent het dat er in beginsel te veel bijstandsgelden zijn betaald dan waar de betrokkene recht op had. In de afdoening van de motie De menselijke maat terug(vorderen) (23bb004573) is de werkwijze beschreven van wanneer wel en niet teruggevorderd kan worden volgens de Participatiewet. Verder hebben inwoners die in een schuldhulpverleningstraject zitten vaak veel verschillende schulden en is het niet vaak alleen een fraudevordering die tot problematische schulden leidt.

Vervolgens wordt gesteld:

Wat GroenLinks betreft is het uitvoeren van de Participatiewet gericht op bestaanszekerheid, persoonlijke ontwikkeling met de nadruk op duurzame uitstroom. Wanneer fraude wordt geconstateerd, ontvangt men niet langer een bijstandsuitkering.

Dit heeft evident effect op de omvang van het bestand bijstandsgerechtigden. Deze vorm van uitstroom is niet duurzaam.

Vraag 9:

Hoe weegt de wethouder de relatie tussen fraudeonderzoek en het doel de omvang van het bestand bijstandsgerechtigden te doen krimpen?

Antwoord:

De inzet op fraude wordt gedaan voor een rechtvaardige en betrouwbare sociale zekerheid. Het is geen middel om uitstroom van bijstandsgerechtigden te bevorderen. Het aantal beëindigde uitkeringen naar aanleiding van fraudeonderzoeken levert geen significante bijdrage aan het doel om het aantal bijstandsgerechtigden te laten dalen.

Vraag 10:

Gegeven het doel mensen te activeren richting arbeidsparticipatie: welke invloed heeft deze werkwijze en deze manier van sancties opleggen op dit doel? In hoeverre is, volgens de wethouder, direct financieel straffen van 'overtreders' bevorderlijk voor hun ontwikkelingstraject?

Antwoord:

Dit is erg afhankelijk van de persoonlijke omstandigheden van de overtreder. Het opleggen van sancties kan een corrigerende werking hebben en tot een andere houding van betrokkene leiden ten opzichte van de verplichtingen en het nakomen van afspraken die horen bij het ontvangen van bijstand. Dan helpt dat het activeren richting arbeidsparticipatie.

Het opleggen van sancties kan op zich ook leiden tot een verslechtering van de situatie voor betrokkene en een terugslag op andere leefgebieden. Dit kan dan remmend werken op activatie richting arbeidsparticipatie. Het is hier belangrijk de goede balans te vinden tussen wat passend is bij opzettelijk misbruik – fraude mag niet lonen – en wat voldoende is om als een fout is gemaakt de rechtmatigheid te herstellen, waarbij we uitgaan van verantwoord vertrouwen in de inwoner waar het om gaat.

Zoals in de vorige antwoorden al aan de orde kwam, hanteren we het beginsel van sociaal incasseren. Waar dat passend is, kan binnen de grenzen die de wet stelt aanvullend maatwerk worden geleverd. Daarbij wordt echter niet uit het oog verloren dat wie een uitkering heeft, moet voldoen aan bepaalde verplichtingen en gemaakte afspraken. Wie bewust fraude pleegt of afspraken willens en wetens, zonder goede redenen niet nakomt, toont gedrag dat niet moet worden beloond.

Burgemeester en wethouders van Rotterdam,

De secretaris,

V.J.M. Roozen

De burgemeester,

A. Aboutaleb